मंगलाताई भागवत फाऊंडेशन

वेळ : ३ तास **विषय : मराठी अक्षरभारती** **गुण : ८०**

सूचना :

१. सूचनेनुसार आकलन कृती व व्याकरण यामधील आकृत्या काढाव्यात.

२. आकृत्या पेननेच काढाव्यात.

३. उपयोजित लेखनासाठी आकृतीची आवश्यकता नाही. तसेच या कृती लिहून घेऊ नयेत.

४. विभाग ५– उपयोजित लेखन.प्र.५(अ)(२) सारांश लेखन या घटकासाठी गद्य विभागातील प्र.१८(इ) अपठित उतारा वाचून त्या उताऱ्याचा सारांश लिहावयाचा आहे.

५. स्वच्छता, नीटनेटकेपणा व लेखन नियमांनुसार लेखनाकडे जाणीवपूर्वक लक्ष द्यावे.

विभाग १ – गद्य पठित उतारा

प्रश्न १ (अ) उतारा वाचून सूचनेनुसार कृती करा. **(२)**

(१) कोण ते लिहा.

(i) दारिद्र्याशी संघर्ष करणारी – ☐

(ii) मनाने श्रीमंत असणारी – ☐

(iii) अनवाणी शाळेत जाणारे– ☐

(iv) लेखकाच्या कुटुंबाला मदत करणारे – ☐

शाळा आणि शिक्षक असा विषय निघाला, की मला माझी मुंबईतील शाळा आणि शालेय जीवनातील शिक्षकांची आठवण येते. गिरगावातील युनियन हायस्कूल आणि माझ्या शाळकरी वयात आपुलकीन संस्कार करणारे भावे सर, जोशी सर, शिर्के सर या साऱ्यांचे माझ्यावर फार मोठे ऋण आहेत.

आमचे मूळ गाव दक्षिण गोव्यातील माशेल. माझे बालपण तिथेच गेले. माझे मामाही याच गावातले. माझ्या वयाच्या सहाव्या वर्षी माझे वडील वारले आणि आम्हांला उदरनिर्वाहासाठी आमचे माशेल हे गाव सोडावे लागले. मी आणि माझी आई मुंबईत येऊन पोहोचलो. गिरगावातल्या खेतवाडीतील देशमुख गल्लीमध्ये 'मालती निवासा' तील पहिल्या माळ्यावर छोट्याशा खोल्यांमध्ये आम्ही मायलेक राहात होतो. आर्थिक परिस्थिती पूर्णपणे खालावलेली. दारिद्र्याशी संघर्ष करणारी माझी अल्पशिक्षित आई आणि शिक्षणासाठी आसुसलेला; पण कोणतीच फी भरणे शक्य नसल्याने 'शाळेत कसा जाऊ?' असे प्रश्नचिन्ह घेऊन वावरणारा मी. त्यावेळचं वातावरण हे असं होतं.

पण माझ्या आईनं धीर सोडला नाही. ती खचली नाही. वेगवेगळी कष्टाची कामे ती करत होती. त्यातच माशेलहून मुंबईत आलेले माझे मामाही मदतीला आले. त्यांच्यामुळे मला खेतवाडीतील प्राथमिक शाळेत प्रवेश मिळू शकला. ही शाळा महापालिकेची होती. माझ्याप्रमाणेच शाळेचीही परिस्थिती बेताचीच होती. पण इथले शिक्षक मात्र मनानं खूप श्रीमंत होते. पायात चप्पलही घालायला नव्हती अशा परिस्थितीत माझी शाळा सुरु होती. वयाच्या बाराव्या वर्षापर्यंत मला अनवाणीच राहावं लागलं.

(२) योग्य जोड्या लावा. **(२)**

'अ' गट	'ब' गट
(i) युनियन हायस्कूल	(i) देशमुख गल्ली
(ii) दक्षिण गोवा	(ii) महापालिकेची प्राथमिक शाळा
(iii) मालती निवास	(iii) गिरगाव
(iv) खेतवाडी	(iv) माशेल

(३) स्वमत – (२)

'आई हीच प्रत्येक मुलाची पहिली शिक्षक असते' हे विधान सोदाहरण स्पष्ट करा.

(आ) उतारा वाचून सूचनेनुसार कृती करा.

वैशिष्ट लिहा. (२)

(i) कृष्णा नदीचा प्रवाह – [ ]

(ii) टोपलीत ठेवलेले मूल – [ ]

(iii) लेखकाने सूटकेस मधून काढलेली शाल – [ ]

(iv) कविवार्य नारायण सुर्वे यांचे कार्यक्रम – [ ]

पुढे वाईच्या विश्वकोशाचा अध्यक्ष म्हणून मी गेलो. तिथे नदीकाठच्या प्राज्ञ पाठशाळेच्या खोलीत मी राहत असे. खोलीच्या दक्षिणेकडील खिडक्या कृष्णा नदीच्या चिंचोळ्या प्रवाहात होत्या. थंडीच्या दिवसात एक बाई माझ्या खिडकी खालील घाटाच्या छोट्या तटावर तिचे छोटे मूल एका टोपलीत ठेवून मासे पकडण्याच्या उद्योगात होती. तिचे बाळ कडाक्याच्या थंडीने कुडकुडत रडत होते; पण आई तिकडे बघतही नव्हती. मला मात्र राहवले नाही. मी सुटकेस मधील 'पुलकित' शाल काढली, पाचपन्नास रूपयांच्या नोटा काढल्या व त्या बाईला हाक मारली. खिडकीतून ते सर्व खाली दिले आणि म्हटले, 'त्या बाळाला आधी शालीत गुंडाळ आणि मग मासे मारत बैस.' या घटनेची ऊब पुलकित शालीच्या उबेपेक्षा अधिक होती.

कविवर्य नारायण सुर्वे खूप सभा, संमेलने गाजवत. पुढे ते साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षही झाले. परिणामत: त्यांच्या कार्यक्रमांना अहोरात्र भरतीच असे. प्रत्येक कार्यक्रमात सन्मानाची शाल व श्रीफळ त्यांना मिळत राही. एकदा ते मला म्हणाले, 'या शाली घेऊन मी आता 'शालीन' बनू लागलो आहे.

प्रश्न २. प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (२)

(i) सन्मानाची प्रतिके लिहा.

(ii)पाच पन्नास रुपयांच्या नोटा लेखकाने मासे पकडणाऱ्या बाईला का दिल्या असाव्यात ?

(३) स्वमत – (२)

लेखक रा.ग. जाधव यांची संवेदनशीलता जाणवणारे कोणतेही एक उदाहरण पाठाच्या आधारे स्पष्ट करा.

अपठित गद्य

(इ) उतारा वाचून सूचनेनुसार कृती करा.

१)योग्य जोड्या लावा. (२)

'अ' गट	**'ब' गट**
(i) भंगलेली	(i) भाकर
(ii) खचलेली	(ii) जीवने
(iii) कष्टाने मिळवलेली	(iii) मने
(iv) झाकोळलेली	(iii) शरीरे

आनंदवनामध्ये बाबांनी कुष्टरोग्यांना स्वाभिमानाने जगायला शिकवले. राहण्यासाठी झोपड्या बांधणे, अन्नधान्यासाठी शेती करणे, यापासून अनेक पूरक उद्योग त्यांनी सुरु केले. अर्थात ही प्रक्रीया सोपी नव्हती. अनेक अडचणी होत्या. पण त्यावर मात करत बाबांनी भंगलेल्या शरीरांना, खचलेल्या मनांना जगण्याची उभारी देली. ताठ मानेने जगण्याची प्रेरणा दिली. आनंदवनात बाबांनी कुष्ठरोग्यांवर उपचार केले. त्यांना निवास उपलब्ध करुन दिला. शिवाय त्यांना स्वत:च्या पायावर उभे राहण्यासाठी साधने उपलब्ध करुन दिली. त्यामुळे त्यांना कष्टाची भाकरी मिळवता आली. त्यांच्या कलागुणांना वाव दिला. त्यामुळे दैवाने मोडतोड केलेल्या चेहऱ्यावर हास्य उमलले. हे हास्य समाधानाचे, आत्मवश्वासाचे होते. बोटं झडलेल्या थिट्या हातांना कामाची सवय लागावी आणि स्वाभिमानाचा ताठ कणा लाभावा यासाठी आनंदवनाची धडपड असते.

आनंदवन उभारताना बाबांनी अतोनात कष्ट घेतले. त्यामुळेच गेली सहा दशके तिथे महारोगाने, अंधत्वाने, अपंगत्वाने झाकोळून गेलेली जीवने उजळून निघाली. जन्माला येतानाच उपेक्षा घेऊन आलेल्या जिवांमध्ये 'सुंदर मी होणार' यासोबत 'सुंदर मी करणार' हा मंत्र आनंदवनाने जोपासला.

(२) आकृती पूर्ण करा.

बाबा आमटे यांनी कुष्टरोग्यांसाठी केलेले कार्य.

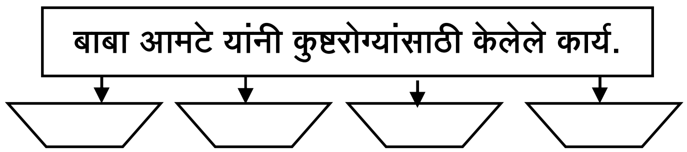

विभाग २: पद्य

प्रश्न २. (अ) कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

१) खालील कृती केव्हा घडतात ते लिहा. (२)

(i) माता धावून जाते – ☐

(ii) धरणीवर पक्षिणी झेपावते – ☐

(iii) गाय हंबरत धावते – ☐

(iv) हरिणी चिंतित होते – ☐

अग्निमाजि पडे बाळू ।
माता धावे कनवाळू ।।१।।
तैसा धांवे माझिया काजा ।
अंकिला मी दास तुझा ।।२।।
सर्वेचि झेंपावें पक्षिणी ।
पिलीं पडतांचि धरणी ।।३।।
भुकेलें वासरावें ।
धेनु हुंबरत धांवे ।।४।।
वणवा लागलासे वनीं ।
पाडस चिंतीत हरणी ।।५।।
नामा म्हणे मेघा जैसा ।
विनवितो चातक तैसा ।।६।।

२. कोण ते लिहा.

(i) परमेश्वर कृपेची याचना करणारे – [ ]

(ii)मेघाची विनवणी करणारा – [ ]

(iii)भुकेलेले – [ ]

(iv)भक्तांच्या हाकेला धावुन येणारा – [ ]

३. प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचे अर्थ लिहा. (२)

(i) माता – [ ] (ii) दास – [ ]

(iii) धरणी – [ ] (iv) धेनु – [ ]

४. 'तैसा धांवे माझिया काजा । अंकिला मी दास तुझा ।।' या ओळींचा तुम्हाला समजलेला अर्थ लिहा. (२)

आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा. (८)

'औक्षण' किंवा 'हिरवंगार झाडासारखं'

१) प्रस्तुत कवितेचे कवी / कवयित्री (१)

२) प्रस्तुत कवितेचा विषय (१)

३) प्रस्तुत कवितेतील दिलेल्या दोन ओळींचा सरळ अर्थ लिहा. (२)

नाही मुठीमध्ये द्रव्य
नाही शिरेमध्ये रक्त

किंवा

झाडांच्या पानावरुन वहीच्या पानावर
अलगद उतरतात दवांचे टपोरे थेंब

४) प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश (२)

५) प्रस्तुत कविता आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण. (२)

विभाग ३: स्थूलवाचन

प्रश्न ३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. (६)

(१) टीप लिहा – बार्क

(२) तुम्हाला समजलेली 'जाता अस्ताला' या कवितेतील सूर्याची भूमिका स्पष्ट करा.

(३) 'निसर्ग हा मोठा जादूगार आहे' हे विधान वाळवंटी प्रदेशाच्या संदर्भात कसे लागू पडते ते पाठाच्या आधारे सविस्तर लिहा.

विभाग ४: भाषाभ्यास

प्र. ४. (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती.

(१) खालील वाक्यांचा प्रकार ओळखा. (२)

(i) सांगितलं का नाही मला ?

(ii) छोटी किमया म्हणजेच जणू परीच !

(२) कंसातील सूचनेनुसार वाक्य रूपांतर करा. (२)

(i) दररोज अभ्यास करावा. (आज्ञार्थी करा.)

(ii) मला हे चित्र नापसंत नाही. (होकारार्थी करा.)

(३) खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यांत उपयोग करा. (फक्त दोन) (४)

(i) आर्जव करणे (ii) तथ्य असणे (iii) उत्साहाला उधाण येणे

(आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती.

(१) शब्दसंपत्ती

(अ) खालील शब्दांचे समानार्थी शब्द लिहा. (१)

(i) मित्र (ii) चंद्र

(ब) खालील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा. (१)

(i) सावध (ii) स्तुती

(क) खालील शब्द समूहाबद्दल एक शब्द लिहा. (१)

(i) मत देणारा – [ ]

(ड) वचन बदला. (i) पुस्तक (i) पिशवी (१)

(२) लेखन नियमानुसार लेखन **(१)**

अचूक शब्द ओळखा.

(i) कवयत्री/कवियित्री /कवयीत्री/कवयित्री

(ii) क्रिडांगण/क्रीडांगण/क्रिडांगण/क्रीडागण

(३) विरामचिन्हे

अ) खालील वाक्यात योग्य विरामचिन्हांचा उपयोग करा. (फक्त एक)

(i) आनंदी खेळकर मुले सर्वांना आवडतात.

(ii) तू केव्हा आलीस.

(ब) खालील चिन्हांची नावे लिहा. **(१)**

(i) | ! | (ii) | '......' |

विभाग ५: उपयोजित लेखन

प्रश्न ५. (अ) (१) पत्रलेखन. (६)

खालील निवेदन वाचा व त्याखालील कोणतीही एक कृती सोडवा.

आदर्श विद्यालय
बापर्डी, ता. वाई, जि. सातारा
तालुका स्तरीय, आंतरशालेय चित्रकला स्पर्धा
गट क्र. १ इ. ५वी ते इ. ७वी
गट क्र. २ इ. ८वी ते इ. १०वी

आकषर्क बक्षिसे
विषय स्पर्धेच्या ठिकाणी दिला जाईल
ठिकाण : आदर्श विद्यालय, मुख्य सभागृह
दिनांक : १४ नोव्हेंबर, २०२२

प्रवेश नि:शुल्क
वेळ : सकाळी ९.०० ते १२.००

अधिकाधिक विद्यार्थ्यांना स्पर्धेत भाग घ्यावा.
मुख्याध्यापक संपर्क क्र. ९८१९२८६००४

विद्यार्थी प्रमुख या नात्याने

तालुका स्तरावर आंतरशालेय चित्रकला स्पर्धा आयोजित केल्या बद्दल मा. मुख्याध्यापक यांना त्यांचे अभिनंदन करणारे पत्र लिहा.

स्पर्धेत इ. १०वी अ च्या वर्गातील २० विद्यार्थ्यांना स्पर्धेत सहभागी करुन होण्याची विनंती करणारे पत्र मा. मुख्याध्यापकांना लिहा.

किंवा

२) सारांश लेखन

विभाग १ – गद्य प्र.क्र. १ (इ) मधील अपाठित गद्य उताऱ्याचा १/३ एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. (१०)

१) जाहिरात लेखन (५० ते ६० शब्द) (५)

खालील जाहिरात वाचून त्या खालील कृती करा.

राजहंस व्यायामशाळा
राजहंस शक्ती जिम

स्वत: सोबत एक व्यक्ती आणा

आमची काही खास वैशिष्ट्ये

१०% सवलत मिळवा

*वातानुकुलीन
*प्रशस्त जागा
*सोयीस्कर वेळा
*अनुभवी शिक्षक
*आधुनिक यंत्रसामग्री
*माफक फी

पत्ता : डी. एन. नगर, वेलकम रोड, अंधेरी (प.) अंधेरी (प.) मुंबई – ४०० ०५८.

प्रथम येणाऱ्यास प्राधान्य.

i) चौकट पूर्ण करा.

व्यायाम शाळेची वैशिष्ट्ये (२)

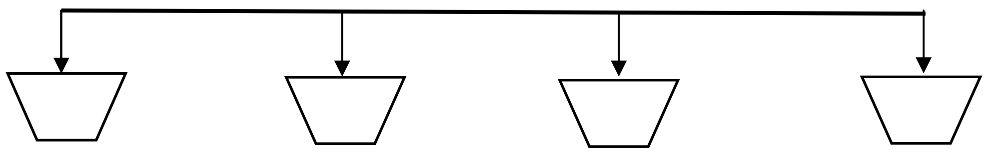

i) जाहिरातील काही मजकूर चुकीचा वाटतो का ? कारण ? (२)

iii) वरील जाहिरात आकर्षक बनवण्यासाठी तुम्ही कोणकोणते बदल सुचवाल ?

(२) बातमी लेखन (५० ते ६० शब्द) (५)

आधारवड वृद्धाश्रम
निर्मल नगर, पुणे

१ ऑक्टोबर २०२२

संध्याकाळी – ५ ते ७

* जागतिक वृद्ध दिनानिमित्त विशेष सांस्कृतिक कार्यक्रम

* गायन, वादन, कथाकथन

* सादरकर्ते – रसिक मित्र मंडळ, पुणे

* मोफत प्रवेश

* सर्वांना सस्नेह निमंत्रण – व्यवस्थापक

* वरील कार्यक्रमाची बातमी तयार करून लिहा.

(३) कथालेखन (८० ते ९० शब्द) (५)

खालालील मुद्दांवरुन गोष्ट तयार करा.

मुद्दे – शाळेत जाणारा कष्टाळू – प्रामाणिक मुलगा– वडिलांना अपघात–वाईट मित्रांची संगत– शिक्षकांना काळजी– मुलाना घेऊन बाजारात फेरफटका– उत्तम प्रतीच्या आंब्याची खरेदी – एक खराब झालेला आंबा – दोन दिवसांनी पाहणी नासक्या आंब्यांमुळे बाकीचे आंबे खराब –संदेश.

(इ) लेखनकौशल्य (१०० ते १२० शब्द) (८)

खालील लेखन प्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा.

(१) प्रसंगलेखन

१०वी निरोप समारंभ

- दि. २० फेब्रुवारी २४ दुपारी ४ वाजता
- ज्ञानवर्धन विद्यालय, अमरावती
- विद्यार्थ्यांची मनोगते * शिक्षकांची मनोगते
- शालेय आठवणींना उजाळा * मनोरंजन कार्यक्रम

वरील प्रसंगी तुम्ही उपस्थित होता अशी कल्पना करुन त्या प्रसंगाचे लेखन करा.

२) आत्मकथन

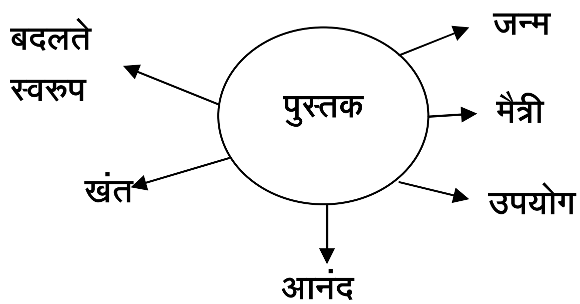

वरील घटक तुमच्याशी बोलत आहे अशी कल्पना करा व त्या घटकाचे आत्मकथन लिहा.

३) वैचारिक यंत्र आमचा मित्र की शत्रू ?

मुद्दे –१. यंत्राचा उपयोग अटळ २. बेकारीत वाढ

३. उत्पादक वाढ ४. विकास ५. क्षमता

६. चांगल्यासाठी उपयोग – म्हणून मित्र परंतु

७. भिन्न विचारसरणी ८. अपघात

९. नव्या युगात यंत्रशक्ती महत्वाची

१०. उपयोग कसा करावा आपल्या हाती

११. नाशासाठी उपयोग केला तर शत्रू

****